

SZOMBATH KITTI–VARGA ERZSÉBET TERÉZ

A hazai gyermekvédelmi rendszer fejlesztésében rejlő potenciális gazdasági hasznok

A tanulmány a gyermekvédelmi érintettséget közgazdasági szempontból közelíti meg. Annak számszerűsítésére törekszik, hogy mekkora társadalmi hasznot hoz a gyermekvédelmi szakellátásban való érintettség negatív hatásának enyhítése, illetve hogy adott megtérülési idő és diszkontráta mellett legfeljebb mekkora költséggel térül meg a gyermekvédelmi rendszerbe való beruházás. Elemzésünk a nemzetközi kutatásokhoz hasonlóan az iskolai végzettség növelésének költség-haszon elemzésén alapszik. A társadalmi hasznot az érintettek számának meghatározásával és az egy érintettre jutó társadalmi haszonnal állapítjuk meg, a társadalmi diszkontráta meghatározását kétféle rugalmassági becsléssel is elvégezzük. Az eredmények arra világítanak rá, hogy az állami forrásoknak a gyermekvédelmi szakellátásba való nagyobb allokálása nemcsak az érintettek számára jelent előnyt, hanem a társadalom egésze számára is pozitív nettó jelenértékű beruházást jelenthet.*
Journal of Economic Literature (JEL) kód: D61, H43, I24.

Bevezetés

Egy ország emberi tőkéjének a minőségét elsődlegesen meghatározó tényezőként az oktatásra gondolhatunk. Az oktatás szerepe vitathatatlan az emberi tőke összetételének változtatásában, azonban vannak olyan tényezők, amelyek az oktatással együtt nagy hatással vannak az emberi tőkére. Ilyen tényező, hogy adott társadalmi csoport milyen életkörülmények között él, ezen belül különösen fontos a gyermekvédelemben

* Köszönetünket szeretnénk kifejezni interjúalanyainknak, *Boczkó Krisztina* szociális, gyámügyi és gyermekvédelmi ügyintézőnek, *Both Évának*, az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat szakmai és koordinációs igazgatóhelyettesének, *Farkas Zalánnak*, a Világ szép Alapítvány szakértő mentorának, valamint *Marton Krisztának*, a Világ szép Alapítvány vezetőjének, hogy segítettek jobban megérteni a hazai gyermekvédelem rendszerét.

Szombath Kitti a cikk írása idején a Központi Statisztikai Hivatal gazdaságstatisztikusa volt (e-mail: kitti.szombath@gmail.com).

Varga Erzsébet Teréz a Budapesti Corvinus Egyetem Pénzügy Intézet Makropénzügyek Tanszékének egyetemi adjunktusa (e-mail: erzsebet.varga@uni-corvinus.hu).

A kézirat első változata 2024. június 24-én érkezett szerkesztőségünkbe.

DOI: <https://doi.org/10.18414/KSZ.2024.10.1053>

való érintettség. A szakpolitikai viták során kevés szó esik arról, hogy a gyermekvédelemben való érintettség az egyén szociális helyzetén túl társadalmilag-gazdaságilag is milyen következményekkel jár.

A gyermekvédelmi rendszerről tudomásunk szerint nincsenek hazai közgazdasági megközelítésű tanulmányok, inkább csak szociológiaiak, miközben külföldön számos közgazdasági tanulmány született a témában.¹ Tanulmányunk témájának és elkészültének célja, hogy felhívja a figyelmet a gyermekvédelmi rendszer társadalmi problémájának súlyosságára. Ezt igyekszünk számokban kifejezve, közgazdasági keretben megtenni. Mind a szakirodalomból, mind az általunk a szakterületen dolgozó szakemberekkel készített interjúkból² az az egyöntetű álláspont derült ki, hogy Magyarországon a gyermekvédelmi rendszer nem képes a szakpolitikai funkciójának megfelelően működni. A strukturális problémák mellett a legnagyobb kihívást a finanszírozás mértéke jelenti. A rendszer alulfinanszírozott, ami nemcsak azt jelenti, hogy egy hátrányos helyzetű gyermekre kevés nevelő, illetve kevés hátrányos helyzetüket csökkenteni próbáló szakember jut, hanem azt is, hogy ezeknek a gyermekeknek az életkörülményei nem megfelelőek, illetve a későbbi sikeres boldogulásukra való esélyei is kicsik.

Tanulmányunkban azt vizsgáltuk, hogy egy felzárkoztató, fejlesztő, esélyki-egyenlítő program milyen költségek mellett térülne meg. Nem vállalkoztunk egy ilyen program megtervezésére, annak meghatározására, hogy milyen létszámú és képzettségű (például logopédus, konduktor, pszichológus) szakember bevonására lenne szükség, ez külön kutatást igényelne. A cikkünk célja annak alátámasztása, hogy az államnak nemcsak kötelezettsége, hanem gazdasági szempontból érdeke is lehet ilyen program megtervezése, megvalósítása. A kutatás kizárólag annak megállapítására törekszik, hogy adott megtérülési idő és diszkontráta mellett legfeljebb milyen költséggel térülne meg a beruházás. A modell költség-haszon elemzés keretében igyekszik választ találni a kérdésre, melyben a társadalmi diszkontrátát a Ramsey-formula (lásd *Kovács és szerzőtársai* [2010]) segítségével számolja ki. A társadalmi haszon az érintettek számának és az egy főre jutó haszonnak három különböző időtávon való kiszámításával történt. Az eredmények alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy érdemes a gyermekvédelmi szakellátás fejlesztésére nagyobb mértékű forrást allokálni, hiszen a legpesszimistább forgatókönyvünk szerint is gyermekeként évi 761 ezer forint fejlesztésre fordított költség mellett is pozitív lenne a beruházás nettó jelenértéke.

A tanulmányunknak számos korlátja van, illetve több vizsgálandó terület túlmutat jelen kutatásunk határain. A hasznok között csak az oktatás, illetve a képzettség magasabb fokából származó közvetlen hasznok számszerűsítésével foglalkozunk,

¹ Ha közvetlenül a gyermekvédelemmel kapcsolatos közgazdasági elemzések nem is születtek, de a témát szorosan érintő közgazdasági elemzések lapunk hasábjain is olvashatók (lásd például *Kertesi-Kéződi* [2012], *Hajdu és szerzőtársai* [2022], [2023]). (A szerk.)

² *Boczkó Krisztina* szociális, gyámügyi és gyermekvédelmi ügyintézővel 2023. április 8-án, *Both Évával*, az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat szakmai és koordinációs igazgatóhelyettesével 2023. június 13-án, *Farkas Zalán*nal, a Világszép Alapítvány szakértő mentorával 2022. november 9-én, *Marton Krisztával*, a Világszép Alapítvány vezetőjével 2022. szeptember 28-án készített interjúk.

azonban még számos felderítendő terület, mint a függőségek, a hajléktalanság, a prosztitúció és a feketemunka is a témához tartozik, melyek gazdasági és társadalmi súlya szintén csökkenne az érintettek helyzetének megváltoztatásakor, viszont ezek monetarizálása megfelelő adatok hiányában nem tudott bekerülni jelen kutatásunkba.

A gyermekvédelmi rendszer

A mai gyermekvédelem komplex rendszere a 18. század második felétől kezdve folyamatos átalakuláson ment keresztül Magyarországon. A mai működését, célját, felépítését az 1997. évi XXXI. törvény (továbbiakban Gyvt.) a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról határozza meg,³ amely nagymértékű változást jelentett a gyermekvédelem korábbi állami szabályozása tekintetében. A Gyvt. szerint

„A gyermekek védelme a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítésére, veszélyeztetettségének megelőzésére és megszüntetésére, valamint a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodásból kikerülő gyermek helyettesítő védelmének biztosítására irányuló tevékenység.” (Gyvt. 14. paragrafus 1. bekezdés)

A törvény meghatározza többek között a gyermekes családoknak nyújtandó pénzbeli és természetbeni ellátásokat, a gyermekjóléti alapellátásokat, valamint a gyermekvédelmi szakellátásokat és hatósági intézkedéseket.

A Gyvt. preventív szemlélete mutatkozik meg a gyermekvédelmi jelzőrendszer működtetésében, amely nem kizárólag a gyermekkel való már kialakult rossz bánásmód jelzésére szolgál, hiszen a törvény szerint a cél a problémák megelőzése, az egyenlőtlenségek csökkentése, a családok segítése (Gyvt. 17. paragrafus, *KSH* [2016], *Sik* [2020]). A Központi Statisztikai Hivatal társadalmi szolgáltatásokat táblázó (TÁRS) alkalmazásában elérhető adatok szerint a legtöbb jelzést az iskolák adják le a szakszolgálatnak.⁴

A jelzés után, ha szükséges, megtörténik a védelembé vétel, ami elsődlegesen a gyermek családban maradását szolgálja, mégpedig a gyermek, illetve a szülő számára előírt kötelezettségek teljesítésével, a gyermekjóléti szolgálattal való szoros együttműködéssel. Abban az esetben, ha a szülők nem együttműködők, vagy nagy a veszélyeztetés valószínűsége, a gyermek családból való átmeneti vagy hosszú távú kiemelése valósul meg. A veszélyeztetettség

„olyan – a gyermek vagy más személy által tanúsított – magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza”. (Gyvt. 5. paragrafus *n.* pont)

Ha a veszélyeztetett gyermek nem rendelkezik olyan rokonnal, akinél elhelyezhető, akkor az átmeneti elhelyezés helyettes vagy nevelőszülőknél, valamint gyermekek

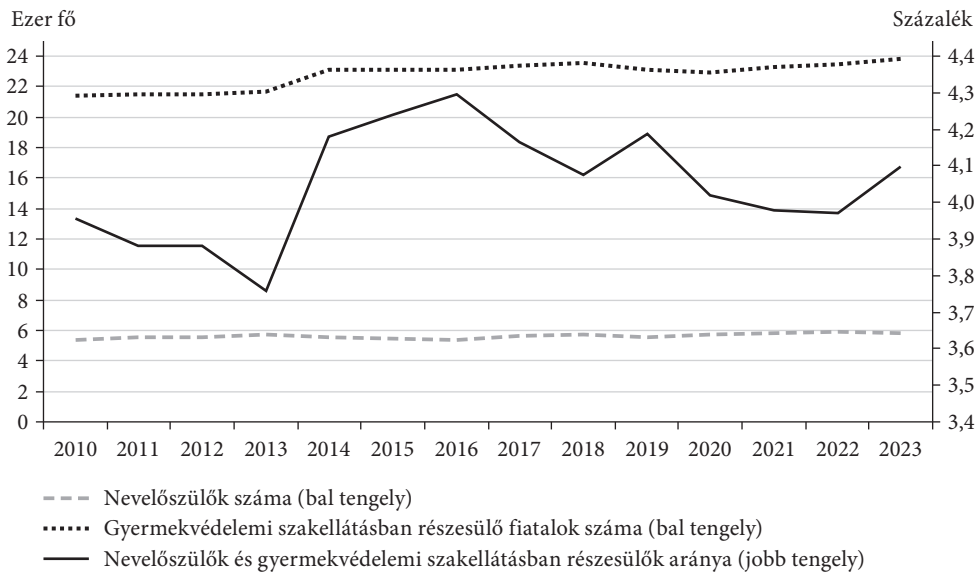
³ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700031.tv>.

⁴ Tanulmányunk a kizárólag a KSH munkatársai által elérhető TÁRS alkalmazás adatait a kutatás számos pontján felhasználja, és a továbbiakban ezen adatok forrásaként a KSH TÁRS alkalmazást adjuk meg.

átmeneti otthonában történhet. Az 1. ábra szemlélteti a nevelőszülők alacsony számát (az elmúlt 14 év adatait vizsgálva egy nevelőszülőre átlagosan négy gyermekvédelmi szakellátásban részesülő fiatal jutott), valamint az összes szakellátásba kényszerült fiatal növekvő létszámát (KSH [2024a], [2024b]).

1. ábra

Regisztrált nevelőszülők és gyermekvédelmi szakellátásban részesülő fiatalok száma, valamint egymáshoz viszonyított arányuk Magyarországon, 2010–2023

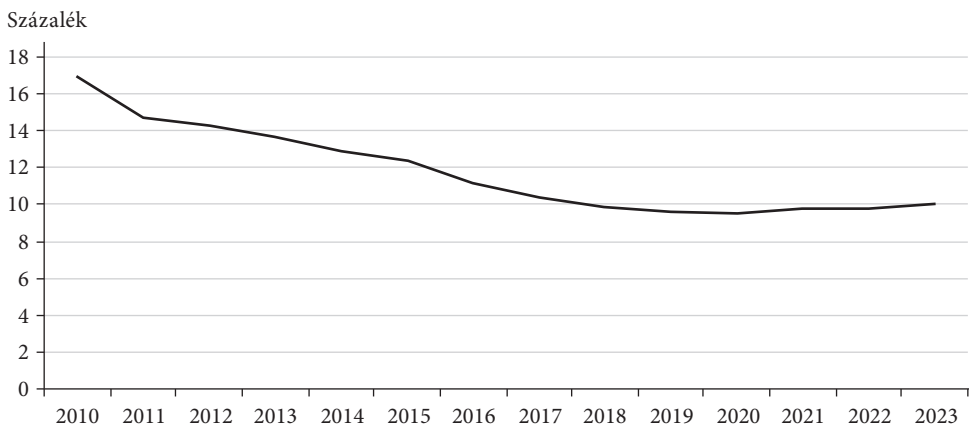
Forrás: KSH [2024a], [2024b] adatai alapján saját szerkesztés.

Szakellátásban részesülőkön azokat a fiatalokat értjük, akik (legalább átmenetileg) az állam, az önkormányzat, az egyház vagy egyéb szervezetek által fenntartott intézmény valamelyikébe kerültek, illetve nevelőszülőknél helyezték el őket. A szakellátásban részesülők tehát a gyermekvédelemben érintettek részhalmozát jelenti. A nyilvántartott, védelembe vett kiskorúak száma 2023. december 31-én 29 910 fő volt (KSH [2024c]), míg gyermekvédelmi szakellátásban 21 428 fő volt (KSH [2024b]). Kutatásunkban a szakellátásban részt vevők körében végeztük az elemzést, mivel tanulmányi végzettségükről rendelkezésünkre álltak adatok.

A 18 év feletti fiatalok is részesülhetnek gyermekvédelmi szakellátásban, úgynevezett utógondozás formájában, de részarányuk csökkent az elmúlt években: 2010-ben még a szakellátásban részesülők 17 százalékát, 2023-ban már csak 10 százalékát tették ki (KSH [2024b]), ugyanis a fiatalok többsége kikerül a szakellátásból, amint betölti a 18. életévét (2. ábra).

2. ábra

Az utógondozottak aránya a gyermekvédelmi szakellátásban Magyarországon, 2010–2023

Forrás: KSH [2024b] adatai alapján saját szerkesztés.

A gyermekvédelmi rendszer működésének problémái

Nemcsak Kelet-Közép-Európa, hanem a nyugati országok számára is kihívást jelent, hogy a gyermekvédelmi folyamatok működőképessé váljanak az érintettek és a benne dolgozók számára. A témával foglalkozó kutatók és szakmabeliek publikációi, valamint a kutatáshoz készült interjúk alanyai többségében azt az álláspontot képviselik, hogy a magyarországi gyermekvédelmi rendszer átalakításra szorul, a szakma válsággal küzd mind a finanszírozási körülmények tekintetében, mind a szakemberek mentalitásában, társadalmi megítélésében és gazdasági helyzetében (Boczkó-, Both-, Farkas-, Marton-interjúk és Rácz [2014], Sik [2020]).

A gyermekvédelmi szolgáltató intézmények általános jellemzője a korlátozott emberi és anyagi erőforrás (Sik [2020]), főleg azokon a területeken, ahol alacsony színvonalúak az infrastrukturális feltételek (Healy [1998]), és a szolgáltatásokat ellátó önkormányzat költségvetési lehetőségei átlagon aluliak (Rácz [2014]). Problémát okoz a magas esetszám, a szakemberhiány, illetve a szakemberek fluktuációja, eszköztelensége is (Czibere és szerzőtársai [2015]). Mindeközben a gyermek elégtelen körülményeit nemcsak a család anyagi és az ezzel együtt járó megélhetési és lakhatási problémái okozzák, hanem a családon belüli erőszak, a kizsákmányolás, az iskolai erőszak, a bűnelkövetés, a gyermekmunka, valamint a különböző betegségek is (Wessels [2015]).

Számtalan szerző hangsúlyozza a megelőző stratégiák alkalmazását, a kiváltó okok megszüntetését, illetve a családok anyagi helyzetének javítását (Sik [2020], Johnner–Durst [2017], Darvas [2018], Farkas [2015]). Felhívják a figyelmet arra, hogy a gyermekvédelmi rendszer javításának elemzésekor nem elegendő csupán a gyermekvédelmi rendszer alá tartozó intézményeket és szolgáltatásokat vizsgálni. Nem megkérdőjelezve a szakma álláspontját a prevenció fontosságáról, de tanulmányunkban a már szakellátásba

kerültek gondozásának fejlesztésével foglalkozunk, tehát azokkal, akiknél az átmeneti vagy tartós kiemelésre már sor került. Arra keressük a választ, hogy miért éri meg a társadalomnak többet fordítani ezeknek a fiataloknak a felzárkóztatására.

A gyermekvédelemi szakellátásba kerülés negatív társadalmi-gazdasági hatásai, különös tekintettel az iskolázottságra

A gyermekvédelmet a kutatások elsődlegesen szociológiai szempontból vizsgálják, kevés szó esik arról, hogy milyen gazdasági hatása van annak, ha a gyermekvédelemre fordított összeg mértéke elégtelennek bizonyul. Általánosan elmondható, hogy a gyermekvédelemi szakellátásba vett gyermekek helyzetükből adódóan hátránnyal indulnak a családban nevelkedett kortársaikhoz képest a szocializációs szituációkban, az oktatásban és a munkaerőpiacon egyaránt. Mint láttuk, a szakellátásból gyakran már 18 évesen kikerülnek a fiatalok. Esetenként lehetőségük van albérlésbe, kollégiumba, munkásszállóba költözni, de gyakran az utcára kerülnek (KSH [2012]). A lakhatásuk elvesztése fokozza a bűnelkövetés valószínűségét, a feketemunka vállalását, az alkohollizmust és a kábítószer-használatot, illetve a hajléktalanná válást is. Ezekről részletesebben lásd Arnold–Péterfi [2023], Bálint–Németh [2018], Benach–Calres [2007], Fadgyas-Freyler [2017], Fehér–Kovács [2018], Gyarmati és szerzőtársai [2018], Győri [2019], [2021], Horváth [2008], Kaló és szerzőtársai [2019], Kovács [2009], Kutrovátz–Gelencsér [2023], Menich [2022], Rákó [2014b], Rákossy–Szeitl [2018].

Ezek a problémák nemcsak a gyermekvédelemben érintetteknek (bár elsősorban számukra) jelentenek veszteséget, hanem a társadalom egészének, azonban ezen hatások mindegyikét megfelelő részletettségű adatok híján nem tudjuk számszerűsíteni. A szakellátásban részesülők problémái közül az iskolai végzettséget helyezük kutatásunk középpontjába.

Számos tényező szerepet játszik a gyermekvédelemi szakkellátásban részt vevők oktatásban tapasztalható hátrányában. A szociokulturális hátrányuk, a biztos családi háttér hiánya és az anyagi nehézségek miatt alacsony a továbbtanulás és a magánórak látogatásának valószínűsége, miközben sok esetben a tanuláshoz biztosított közeg sem áll rendelkezésre. Ebből fakadóan gyakori magatartás-problémák, függőségek jellemzik őket, amelyek szintén visszavetik a tanulási hajlandóságot. Magas az osztályismétlések száma, ami nagy arányban okozza a korai iskolaelhagyást. Ennek következtében gyengülnek a munkaerőpiaci pozícióik és lehetőségeik. Az értelmi és beszédképesség mellett az érzelmi fejlődés is háttérbe szorul (Szennai [2021], Koncz [2019], Rákó [2014a]). Fontos megjegyezni, hogy nem minden gyermekvédelemben érintett gyermek, illetve fiatal felnőtt küzd tanulási nehézségekkel, sokan kiemelkedő képességűek, és sikeres a felsőoktatásba való integrációjuk is (Homoki–Czindéri [2015]). Megoldást a célzott felzárkóztató és készségfejlesztő programok jelenthetnek, amelyek során nemcsak a tananyag, hanem a munkaerőpiacon való boldoguláshoz szükséges készségek is elsajátíthatók. Az aktív munkaerőpiaci részvétel minősége később hatással van a nyugdíjas évekre is, így a gyermekkori szocializáció közvetve az időskori anyagi helyzetet is befolyásolja (az időskori szegénység tényezőiről Vaskövi–Jászfi [2023] írt tanulmányában).

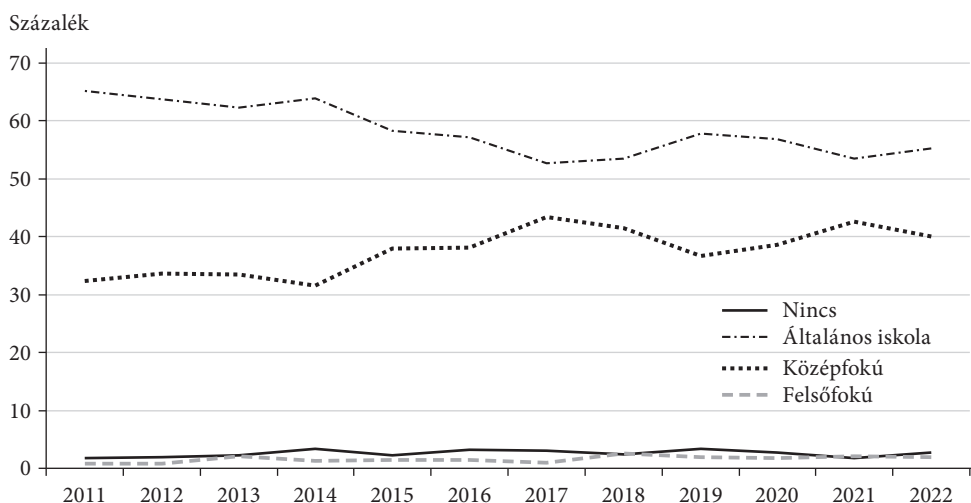
Hasonlóan a gyermekneveléshez (Mihályi [2019], Kuncz és szerzőtársai [2023]), a gyermekvédelemnek is van társadalmi haszna: elégtelen működése esetén nemcsak konkrét kormányzati bevételtől esik el az állam (például személyi jövedelemadótól, társadalombiztosítási járuléktól, szociális hozzájárulási adótól), hanem társadalmi haszontól is. Az államnak alapvető célja, hogy szakképzett, minél magasabb hozzáadott értéket termelő emberi tőkével rendelkezzen, ami magasabb GDP-t képes termelni, és elősegíti az ország folyamatos, dinamikus fejlődését (Acemoglu és szerzőtársai [2014], Agiomirgianakis és szerzőtársai [2002]). Számptalan tanulmány bizonyította már az oktatás fontosságát az emberi erőforrás minél magasabb szintű hasznosulásában (például Balázs és szerzőtársai [2016]).

A gyermekvédelemben élők iskolázottságáról statisztikai adatok csak az utógondozottak esetében állnak rendelkezésre, ami előnyösebb képet mutathat a korábban szakellátásban részesülő felnőttek átlagos iskolázottságához képest. Az utógondozói státusz feltétele ugyanis a nappali tagozaton való tanulmányok folytatása vagy bentlakásos intézménybe való felvétel várása. Ezekben az esetekben 24 éves kor betöltéséig kérhető az ellátás (azonban a 21. életév be nem töltéséig a fenti feltételek nemteljesülése esetén is lehet utógondozói státuszba kerülni, ha a fiatal nem tudja önállóan biztosítani létfenntartását).

A KSH 1208. számú OSAP adatgyűjtésében található az utógondozottak iskolázottságára vonatkozó adatok. 2022-ben 58 százalékuknak a legmagasabb iskolai végzettsége az általános iskola volt, 40,1 százalékuk középfokú végzettséget szerzett, 1,9 százalékuk pedig felsőfokút. (A felsőfokú végzettség arányát torzítja a 24. életév betöltéséig történő adatfelvétel, feltételezhetően az arány a valóságban valamennyivel magasabb.) A 3. ábra mutatja a tendenciákat 2011 és 2022 között.

3. ábra

A gyermekvédelmi szakellátásban utógondozottak legmagasabb iskolai végzettségének alakulása, 2011–2022

Forrás: saját szerkesztés KSH TÁRS alkalmazás adatai alapján.

Kutatási kérdés

Tanulmányunkban egy olyan szakpolitikai intézkedést elemzünk, amelynek célsoportja a gyermekvédelmi szakellátásban részesülő fiatalok, és amelyben nagyobb figyelmet, jobb minőségű szolgáltatást kapnak az ellátásban dolgozóktól. Ezt a nevelők, gyógypedagógusok számával, munkájuk megbecsültségével, béremeléssel lehet növelni. Egy ilyen program elsődlegesen és közvetlenül a szakellátásban részesülőkre gyakorolna pozitív hatást. A nagyobb figyelem következtében bizonyos mértékben csökkenhetnek a viselkedési zavarok, ami viszont közvetetten hat az életterükben élőkre, tanulókra, dolgozókra. Az óvodában, iskolában kevésbé mutatnak deviáns viselkedést, ezzel nem gátolják az órán való haladást, illetve mentesülnek társaik az esetleges verbális vagy fizikai bántalmazástól.

Az egyénre közvetlen hatást gyakorolna, ha a szakemberek nagyobb figyelmével, támogató közeg kialakításával és készségfejlesztő, támogató kurzusokkal – alátámasztva a szakirodalommal – a szakellátásban részesülő fiatalok reziliensebbekké válnának, így nagyobb sikerrel járnának tanulmányaikban, kisebb számban hagynák el az iskolát, és magasabb végzettséget tudnának elérni. A magasabb végzettség nagyobb valószínűségű anyagi stabilitást, jobb egészségi állapotot, illetve kisebb valószínűséget mutat arra, hogy hajléktalanná, szenvedélybeteggé vagy bűnelkövetővé váljanak ezek a fiatalok, és csökken a feketemunkában való részvételük valószínűsége is. A közvetlenül az egyénre gyakorolt hatások egyértelműen hatnak a gazdaságra is: magasabb az adófizetés lehetősége, a magasabb hozzáadott értékű munka magasabb GDP-t termel az országnak, és a szakképzettség munkavállalók a munkáltatók helyzetét is megkönnyítik.

Látható, hogy az egyének devianciájának csökkenése javítaná a gazdasági és társadalmi jólétet. Az érintettekre gyakorolt fent felsorolt hatások nem mindegyike számszerűsíthető, illetve azt a közvetett hatást is érdemes figyelembe venni, hogy megoldás hiányában generációról generációra újratermelődhet a gyermekvédelemben érintettek problémája. A korai anyává válás, a rossz életkörülmények, depriváció annak az esélyét növeli, hogy az egykori érintett gyermekei szintén a gyermekvédelmi szakellátás körforgásába kerülnek.

Kutatásunk kizárólag annak megállapítására törekszik, hogy mekkora bruttó bérnövekményt érhetnének el a munkaerőpiacon azok az emberek, akik korábban érintettek voltak a tartós vagy átmeneti gyermekvédelmi elhelyezésben. Abból a feltételezésből indulunk ki a bemutatott szociológiai-statisztikai elemzések eredményei alapján, hogy a szakellátásban való részvétel alacsonyabb szintű iskolázottságot eredményez, ami viszont a munkaerőpiacon is alacsonyabb várható bruttó keresetet jelent, és ebből adódóan az állam kisebb adóbevételekhez jutna, ami értelmezhető társadalmi költségként is, hiszen a munkabérből származó központi kormányzati bevételek újraelosztásra kerülnek, egy részük közvetlenül a társadalombiztosítási alapba kerül, ami pedig a lakosság számára nyújt bevételt, ezáltal generálva hasznot.

A tanulmány két kutatási kérdésre keresi a választ:

1. Mekkora társadalmi hasznot hoz a gyermekvédelmi szakellátásban való érintettség negatív hatásának enyhítése a társadalomnak?

2. Adott megtérülési idő és diszkontráta mellett legfeljebb milyen költség mellett térül meg a beruházás?

A két kutatási kérdésre a választ a költség-haszon elemzés módszertanával mutatjuk be. A továbbiakban először röviden ismertetjük e módszer lényegét, majd a gyermekvédelemre vonatkozó nemzetközi alkalmazását és eredményeit.

Módszertan

Költség-haszon elemzés

A költség-haszon elemzés módszertanát Magyarországon jellemzően fejlesztési célú beruházások, projektértékelések esetében alkalmazzák, ahol a pénzügyi megtérülés vizsgálata mellett a társadalmi haszon mértékét is forintosítják, így az elsőre negatív nettó jelenértékű projekt a kalkulált elérhető társadalmi haszon miatt érdemessé válhat a megvalósításra. A költség-haszon elemzés elsődleges célja a döntéshozatal segítése, a szűkös erőforrások megtérülésének értékelése, egy adott projekt, intézmény vagy rendszer működési hatékonyságának, illetve fenntarthatóságának megállapítása. Kifejezett célja a megvalósítandó beruházás, projekt, intézkedés társadalomra gyakorolt hatásának minél szélesebb körű elemzése és adott pénzben való számszerű meghatározása (Vörös [2017]). A módszer hatékony döntéstámogató eszköz a szakpolitikai és kormányzati döntések esetében is (Boardman és szerzőtársai [2018]). Segít az egyes kormányzati intézkedések megvalósításának az értékelésében, legyen szó akár egészségügyről, társadalombiztosításról, honvédelemről vagy szociális juttatásokról (Stiglitz–Rosengard [2015]).

A közgazdasági költség-haszon elemzés során a költségek és hasznok eltérő időben való realizálása következtében lényeges a társadalmi diszkontráta meghatározása. Az elemzések *ex ante*, a döntéshozatalt megelőzően vagy *ex post*, a döntéshozatalt követően készülnek el, és a két típus egymástól eltérő módszertant igényel. Míg az *ex ante* értékelésnél a rendelkezésre álló erőforrások mellett a lehető legjobban megtérülő projekt kiválasztása az elsődleges cél, miközben a várható pénzügyi és társadalmi haszon kalkulációja feltételezésekre épül, addig az *ex post* elemzés már megvalósult pénzáramokat és hasznokat vizsgál, ahol a költségek már elsüllyedt költségként értelmezendők (Vörös [2017]). Számításainkban *ex ante* fogjuk vizsgálni, hogy adott társadalmi haszon mellett legfeljebb mekkora költség fordítható egy fejlesztési projektre.

A módszertanból fakadó kihívások kezelésére érzékenységvizsgálat készítése javasolt. A kiadott pénzmenyiség és az általa generált társadalmi haszon nem ugyanabban az időszakban keletkezik, emiatt az értékeket társadalmi diszkontrátával kell korrigálni. A társadalmi diszkontráta a pénzügyi diszkontrátával ellentétben nem a pénzáramok kockázatosságát, hanem általában a felmerülő költségek és megjelenő hasznok között eltelt idő arányát jelenti abban a tekintetben, hogy a társadalom a fogyasztást milyen arányszám mellett hajlandó elhalasztani a jelenben történő fogyasztás helyett (Vörös [2018]). Ahogyan a módszertan többi elemére, a társadalmi

diszkontráta megalkotására sem létezik egységes keretrendszer (*Pálinkó–Szabó* [2012]). Számításainkban a legelterjedtebb módszert, a társadalmi időpreferencia rátáját alkalmaztuk. (A módszerről lásd *Kovács és szerkesztőtársai* [2010].)

Költség-haszon elemzések a gyermekvédelemre nemzetközi kitekintéssel

Ismereteink szerint Magyarországon még nem jelent meg olyan publikáció, amelyben költség-haszon elemzés módszerével vizsgálták volna a gyermekvédelmi rendszert. Nyilvánosan elérhető publikációk közül eddig *Krémer és szerzőtársai* [2011] az Új Magyarország fejlesztési terv keretében készítettek egy módszertani útmutatót a költség-haszon elemzés társadalmpolitikai beavatkozások esetén való alkalmazhatóságáról, amelyben a szerzők megemlítik, hogy a gyermekvédelmi rendszert és a szociális ellátás egyéb területeit a módszerrel lehetséges közgazdaságilag elemezni. Készült egy nemzetközi szöveggyűjtemény a gyermekvédelmi szakellátás tanulmányozásához, amelyben a kutatók a gyermekvédelmi szakellátásban élők által jelentett kockázatot társadalmi és gazdasági szintéren is említik, amelynek azonosításához lehetőségként a költség-haszon elemzést nevezik meg. Költségként azonosítják a társadalmi kirekesztődést, a bűnözést és a közbiztonság megszűnését, és azon az állásponton vannak, hogy egy racionális költség-haszon elemzéssel feltárhatók a rendszerből fakadó valós kockázatok (*Kozma-Prókai* [é. n.]), de az érintettekre vonatkozó, megfelelő részletettségű adatok, sajnos, nem érhetőek el.

A nemzetközi kutatások nagy része szintén a szociológiai jellemzők alapján kvalitatív és kvantitatív eszközökkel elemzik a témát. A költség-haszon elemzés módszertanára vonatkozó nemzetközi kutatások közül megemlítjük az alábbi, a kutatási kérdésünkhöz releváns publikációkat. *Courtney* [1998] pénzügyi szempontból vizsgálja a gyermekvédelem hatásait, és elemzi az egy főre jutó gyermekjóléti kiadásokat. Megállapítja, hogy az Egyesült Államok gyermekvédelmi rendszere alulfinanszírozott, a feladatok alig több mint felét látja el állami fenntartású intézmény. Meglátása szerint a megoldás a kormányzati költségvetés növelésében van, és hangsúlyozza a prevenció fontosságát. *Munro* [2008] közpolitikai szemszögből vizsgálta meg a témát, és megjegyezte, hogy a gazdasági helyzet nagymértékben képes befolyásolni a rendszer működését. Ugyanis egy recessziós időszak, esetleg hosszú ideig fennálló magas inflációs környezet a szegény családok helyzetét súlyosbítja, így a rendszer túlterheltté válhat, miközben a rendszerre fordított források mértékének emelése rövid távon rugalmasan nem megoldott.

A gyermekvédelmi rendszer érintettjeire végzett költség-haszon elemzést *Foster- Holden* [2004], *Packard és szerzőtársai* [2008], illetve *Peters és szerzőtársai* [2009]. Az általunk alkalmazott alapfeltevés hasonlít ez utóbbi említett két publikáció kiindulópontjához: a magasabb iskolai végzettség magasabb hasznot jelent. *Peters és szerzőtársai* [2009] annak a költség-haszon elemzésével foglalkozik, hogy 18 év helyett 21 éves korukig maradhassanak a gyermekvédelmi szakellátásban az amerikai fiatalok. Eredményeik szerint a bennmaradás költsége 38 000 dollár lenne fejenként. Becsléseik szerint a rendszerben maradás azonban a magasabb iskolai végzettség megszerzését eredményezné, ami 72 000 dollár bevételt jelentene az államnak, illetve egyéb, nem

számszerűsíthető társadalmi hasznot is hozna. Ehhez hasonlóan *Packard és szerzőtársai* [2008] egy olyan programra végzett költség-haszon elemzést, amelyben az érintettek 18 és 23 éves koruk között vehetnek részt. Ennek meghatározásához a szerzők a magasabb végzettségből elérhető adót számszerűsítették 40 éves munkaviszony esetében. Kutatásukban arra jutottak, hogy a kormányzatnak megérné a programot megvalósítani, mivel ha csak a programban részt vevők 75 százalékának sikerülne a boldogulási esélyein javítania, akkor is 1,2 lenne a költség-haszon arány a haszon javára.

Foster-Holden [2004] részletesen bemutatja, hogy a társadalom és a gazdaság mely színterein jelenhetnek meg hasznok és költségek. Ezek megjelenését hat változási területre bontják le: a közpolitika; szolgáltatás; gyermekelhelyezés; egészség és biztonság; a gyermekek iskolai teljesítménye; illetve a gyermekbűnözés. Mindezt egy olyan 6×4 -es mátrixban értelmezik, amelyben a következő négy területen: szülők/gondviselők, kormányzati intézmények, a társadalom egyéb szereplői és a társadalom egésze számára megjelenő költségeket és hasznokat veszik sorba. Mindhárom tanulmány kiemeli, hogy a költség-haszon elemzésben jelentős nehézség a hasznok és költségek azonosítását követően azok valós monetarizálása, illetve annak meghatározása, hogy pontosan kinél keletkezik a költség vagy a haszon. További hátrány a feltételezésekre való nagymértékű támaszkodás, ami nemcsak szenzitívvé teszi az alkalmazott modell paramétereit, hanem nehezítheti a döntéshozatalt is. A pozitívabb eredmény prezentálása érdekében költségeket hagyhatnak ki, ami tovább csökkenti a modell megbízhatóságát.

A modell

Először a különböző időpontokban jelentkező hasznok és költségek értékeléséhez szükséges társadalmi diszkontrátát határozzuk meg. Ezt követően a beavatkozással elérhető társadalmi hasznokat számszerűsítjük. Végül meghatározzuk azt a költség-szintet, amely mellett gazdaságilag még nyereséges lehet a projekt.

A társadalmi diszkontráta meghatározása

Kulcsfontosságú a helyes társadalmi diszkontráta meghatározása. Mivel ennek megállapítása folyamatos újraszámolást és értékelést igényel, modellünkben az elérhető legfrissebb adatok felhasználásával saját becslést végeztünk: a költség-haszon elemzések által leginkább használt időpreferencia-alapú megközelítést alkalmaztuk, a hagyományos Ramsey-formula segítségével [lásd az (1) képletet].

$$r_{STP} = \delta + \eta g, \quad (1)$$

ahol:

r_{STP} : a társadalmi diszkontráta,

δ : az időpreferencia,

η : a fogyasztás határhasznosságának rugalmassága abszolút értékben,

g : az egy főre jutó fogyasztás növekedési üteme.

Az időpreferenciát tovább bonthatjuk:

$$\delta = \rho + L, \quad (2)$$

ahol:

ρ : a tiszta időpreferencia-ráta,

L : a változó életesélyek (vagy a fentieket másként írva: $\delta = \rho - L$, ha L negatív értéként van megadva).

A fenti paraméterek meghatározása az alábbi lépések szerint történt Kovács és szerkesztőtársai [2010] módszertani leírása alapján.

1. A tiszta időpreferencia-rátának az empirikus felmérések 0–0,5 százalékos intervallumból a 0 százalékosat választottuk, elismerve a Somogyvári [2018] által is felvetett problémákból azt a szempontot, hogy több generáción átívelő társadalmi projektek esetén nincs helye az egyéni türelmetlenség, illetve rövidlátás figyelembevételének.

2. A változó életesélyeket a HMD [2024b] adatbázisából a 2000–2020-as időintervallumon, 2000-es kormegoszlással a HMD [2024a] standardizált halálozási arányszámaiból számoltuk, így kaptunk 1,125 százalékos értéket.

3. A fogyasztás határhasznosságának rugalmasságának becslésében van a legnagyobb vita a szakirodalomban (lásd például Groom–Maddison [2019]). Elemzésünkben a Stern-féle (3) és a Scott-féle (4) képlet (lásd Kovács és szerkesztőtársai [2010]) segítségével is meghatározzuk a fogyasztás határhasznosságának rugalmasságát, majd az érzékenységvizsgálatban kitérünk mindkét eredményre.

$$\eta = \left(1 - \frac{\mu}{r}\right) \frac{Y}{S}, \quad (3)$$

$$\eta = \frac{r - \mu}{\frac{S}{Y}(r - y) + y}, \quad (4)$$

ahol:

η : a fogyasztás határhasznosságának rugalmassága abszolút értékben,

μ : a diszkontráta hasznossága,

r : a beruházások megtérülési rátája,

Y : a háztartások összes jövedelme,

S : a háztartások összes megtakarítása,

y : a jövedelem növekedési rátája.

A diszkontráta hasznosságának (μ) szokásos értéke 5 százalékos, mi is ezzel számoltunk. A beruházások megtérülési rátájának (r) meghatározását a tízéves államkötvények referenciahozamaiból – melyek az Államadósság-kezelő Központ honlapján 2002. január 1-től elérhetők⁵ – a 2002. január 3. és 2020. december 30. közötti

⁵ <https://akk.hu/statisztika/hozamok-indexek-forgalmi-adatok/referenciahozamok>.

értékek átlagával végeztük; r értéke: 5,834 százalék. A háztartások jövedelmének és megtakarításának hányadosát (Y/S) a KSH [2024d] adattábláiból számítottuk a 2000–2020 közötti időszak átlagában az „Összes (korrigált, rendelkezésre álló) jövedelem”, valamint a „Rezidens háztartások tényleges fogyasztása összesen” sorokból, értéke 13,3. A jövedelem növekedési rátáját (y) a KSH [2024e] reálkereseti indexéből számoltuk, a 2000–2020 közötti időszakban ennek átlaga 2,371 százalék volt. (Az elemzés további részeiben a hasznok és költségek számolását is ugyanezzel az értékkel végeztük.)

A rugalmasság abszolút értékére a Stern-képlet 1,903, a Scott-képlet 0,317 értéket adott.

4. Az egy főre jutó fogyasztás reálnövekedési ütemének meghatározásához felhasználtuk a „rezidens háztartások tényleges fogyasztását” (KSH [2024d]), az árindexet (KSH [2024f]) és a népességszámot (KSH [2024g]).

Az egy főre jutó reálfogyasztás 20 év alatt évente átlagosan 2,3 százalékkal emelkedett.

A becslések eredményeit és a végeredményül kapott diszkontrátákat a kétféle rugalmassági becsléssel az 1. táblázat foglalja össze.

1. táblázat

Az időpreferencián alapuló társadalmi diszkontráta Magyarországon 2000–2020. évi adatokon becsült értéke és annak összetevői

Paraméterbecslés lépései	Stern-képlet	Scott-képlet
1. Tiszta időpreferencia		0,000 százalék
2. Változó életesélyek		1,125 százalék
3. Fogyasztás határhasznosságának rugalmassága	1,903	0,317
4. Egy főre jutó fogyasztás növekedése		2,330 százalék
Társadalmi diszkontráta (r_{STP})	5,558 százalék	1,863 százalék

Forrás: saját számítások.

A társadalmi haszon meghatározása

Adott évi társadalmi haszon meghatározását két tényezőre bontottuk: az egy érintettnél elérhető haszon és az érintettek számának meghatározására, majd ezek eredőjeként határoztuk meg az eredményt, azaz az egy főre jutó t -edik évi haszon és az érintettek létszámának szorzataként:

$$B_t = b_t n_t, \quad (5)$$

ahol:

B_t : a projekt t -edik időszakai társadalmi haszna,

b_t : egy személy t -edik időszakai haszna,

n_t : az érintettek köre.

Egy érintettre jutó társadalmi haszon

A kormányzati intézkedések megváltoztatásának, ezen belül a célzott támogatások megemelésének a célja az, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban részesülők iskolázottsági megoszlása megegyezzen a teljes lakosság iskolázottsági megoszlásával. Tehát nem a teljes gyermekvédelmi rendszer hasznait és költségeit számszerűsítjük, hanem arra vagyunk kíváncsiak, hogy a jelenlegi struktúra mellett milyen pótlólagos hasznok érthetők el egy felzárkóztató projekttel. A modell abból indul ki, hogy a magasabb iskolai végzettség magasabb várható jövedelmet eredményez, amit a KSH [2023a] munkajövedelemre vonatkozó adatai a legmagasabb iskolai végzettség szerinti bontásban is alátámasztanak. Ez az adatbázis a legalább öt főt foglalkoztató vállalkozások, a teljes körű költségvetés, valamint a foglalkoztatás szempontjából jelentős nonprofit szervezetek adatait tartalmazza.⁶ A KSH adatgyűjtése (KSH [2023b]) hat különböző szintre osztja a végzettséget, így a modell is e hat kategória szerint sorolja be a gyermekvédelmi szakellátásban részesülőket, valamint a 15 éves és idősebb lakosságot (2. táblázat).

2. táblázat

A havi bruttó munkajövedelem várható értékének meghatározása a gyermekvédelmi szakkellátásban részesülők és a teljes lakosság körében a 2022. évre

Végzettség	Havi átlagos bruttó jövedelem (forint)	Havi átlagos bruttó munkajövedelem (forint)	Utógondozottak iskolai végzettségének megoszlása (százalék)	A népesség befejezett iskolai végzettségének megoszlása (százalék)
Nyolc általános iskola vagy kevesebb	290 110	327 825	58,0	23,5
Középfokú végzettség érettségi nélkül, szakmai végzettséggel	381 058	430 596	22,7	21,1
Középfokú végzettség érettségivel, szakmai végzettség nélkül	433 321	489 653	9,8	13,5
Középfokú végzettség érettségivel, szakmai végzettséggel	480 964	543 489	7,5	18,9
Felsőfokú végzettség, főiskola vagy alapképzés	664 508	750 894	1,7	12,4
Felsőfokú végzettség, egyetem vagy mesterképzés	936 528	1 058 277	0,2	10,6
Várható bruttó munkajövedelem (forint)			391 707	542 169

Forrás: KSH [2023a], KSH [2023b], KSH TÁRS alkalmazás és saját számítások alapján.

⁶ Tehát az öt főnél kisebb vállalkozások, valamint az alkalmi munka és a részmunkaidő nem szerepel az összesítésben, de mivel várható bérnövekményeket nézünk, nem okoz számottevő torzulást a számítások során.

A modellben a 2022-re vonatkozó, iskolázottság szerinti havi bruttó átlagkeresetet (KSH [2023a]) a munkáltatók által megfizetendő szociális hozzájárulási adóval (mértéke jelenleg 13 százalék) növelten szerepeltetjük az elemzésben, és bruttó munkajövedelemként hivatkozunk rá. Erre azért van szükség, mert a teljes társadalmi hasznokat számszerűsítjük: a munkavállalónál jelentkező nettó bérnövekményt és a költségvetésben megjelenő adó- és járulékbévételek növekményét. (A modellben nem számolunk a jövedelemnövekedésből fakadó fogyasztásnövekedés társadalmi hasznaival, tehát a várható hasznokat alulbecsüljük.)

A végzettségek arányára mint valószínűségekre tekintünk, és ezek segítségével határozzuk meg azt, hogy mekkora egy gyermekvédelmi szakellátásban részesülőnek, illetve egy átlagos lakosnak a várható havi bruttó munkajövedelme, majd ezek különbségét tekintjük várható potenciális növekménynek.

Fontos megjegyeznünk: a felsőfokú végzettségek arányát árnyalja az, hogy az utógondozottak adatait 24. életévükig lehet az adatfelvételben regisztrálni, így elképzelhető, hogy ez az arány náluk később magasabb lesz. Ugyanakkor a korábbiakban már szó esett arról, hogy az utógondozottakról való adatfelvétel pozitívabb edukációs képet mutat, mint az átlagos gyermekvédelmi szakellátásban részesülőké (ott kevesebb lehet a középfokú végzettséget elérők aránya), ezért tanulmányunk a gyermekvédelmi szakellátásban részesülők átlagos iskolázottsági megoszlásának az utógondozottakra jellemző megoszlást tekinti.

A 2. táblázat alapján egy gyermekvédelmi szakellátásban részesült személy havonta átlagosan 150 463 (542 169 – 391 707) forinttal kevesebb jövedelmet termelt meg 2022-ben, ami éves szinten 1 805 550 (12 × 150 463) forint veszteséget jelentett a társadalomnak.

A modellben azzal a feltételezéssel élünk, hogy az egy főre jutó várható haszon minden évben a reálkeresetek növekedési ütemével nő, ahogy a (6) képlet mutatja.

$$b_t = b_{t-1}(1 + y), \quad (6)$$

ahol az eddigi jelöléseknek megfelelően:

b_t : egy személy t -edik időszaki haszna,

y : a jövedelem növekedési rátája.

Az y értékét korábban már meghatároztuk: 2,371 százalék. A 3. táblázat mutatja, várhatóan hogyan növekedhet a magasabb iskolázottságból fakadó bérkülönbség az elkövetkező években.

3. táblázat

Előrejelzés egy szakellátásban részesülő személy egyévi hozzáadott értékének potenciális növekményére, 2022–2025 (forint)

Év	Növekmény	Év	Növekmény
2022	1 805 550	2024	1 892 175
2023	1 848 355	2025	1 937 033

Forrás: saját számítás.

Az érintettek számának meghatározása

Az egy főre jutó haszon megállapítása után a modell következő eleme a projekt létszámának meghatározása, azaz hány főnél tudjuk elérni a fenti potenciális növekményt a végzettségek lakossági szintre hozásával. A haszon jelentkezésének három év késleltetést adtunk [(7) összefüggés]:

$$n_0 = n_1 = n_2 = 0. \quad (7)$$

Tehát arra számítunk, hogy a fejlesztési projekt hatása legkorábban három év múlva jelentkezik, mivel ez az idő elegendő lehet ahhoz, hogy a szakellátásban részesülők egy képzettségi szinttel feljebb kerüljenek (befejezzék az általános iskolát, szakmát tanuljanak, érettségizzenek, befejezzék a főiskolát, egyetemet). Ezt a hároméves késleltetést indokolja, hogy más felzárkóztató, esélykiegyenlítő programoknál is ennyi idő után már mérhető hatást lehetett kimutatni (lásd *Fehérvári* [2018], *Kóródi* [2012]).

Az első alapváltozatban a gyermekvédelmi szakellátásban részesülőknek csak egy kohorsza éri el ezt a magasabb képzettségi szintet a 3. év végére, a továbbiakban pedig minden évben még egy kohorsz csatlakozik hozzájuk [(8) összefüggés]. A létszám tehát lineárisan növekszik a 3. évtől.

$$n_t = k(t - 2), \quad \text{ha } t \geq 3, \quad (8)$$

ahol k egy kohorsz átlagos létszáma,
 n_t : az érintettek száma a t -edik évben.

A kohorszok létszámának meghatározása a legutóbbi 10 évre közölt adatok átlagának felhasználásával történt, amelynek kerekített értéke: $k = 1158$ fő. (A részletes adatokat a 4. táblázat tartalmazza.)

4. táblázat

A szakellátásban részesülő kiskorúak létszáma összesen és egy kohorszra átlagosan, 2014–2023 (fő)

Év	Összesen	Egy kohorsz átlagosan
2014	20 135	1119
2015	20 271	1126
2016	20 551	1142
2017	20 948	1164
2018	21 210	1178
2019	20 876	1160
2020	20 743	1152
2021	21 041	1169
2022	21 175	1176
2023	21 428	1190

Forrás: KSH [2024b].

A megtérülési időre három forgatókönyvet hoztunk létre: 60, 40 és 20 éves időtávokat írtunk fel. Az A forgatókönyvben 40 évig növekszik a létszám, onnantól azt feltételezzük, hogy az első kohorsz kilép a munkaerőpiacról, de mivel mindig jönnek új kohorszok, a kumulált létszám beáll egy fix szinten [(9) összefüggés]. Ezt a modellváltozatot 60 éves megtérülési idővel készítettük ($T_A = 60$).

$$n_t = 40k, \quad \text{ha } t \geq 42, \quad t = 0, 1, 2, \dots, T_A, \tag{9}$$

n_t : az érintettek száma a t -edik évben,

k : egy kohorsz átlagos létszáma (1158 fő),

T_A : megtérülési idő.

A B és a C forgatókönyvben 40 ($T_B = 40$) és 20 éves ($T_C = 20$) megtérülési idővel számoltunk, és irrelevanciája miatt nem építettük be a munkaerőpiacról való kilépés (9) feltételét. A különböző időtávokra lefuttatott forgatókönyvek jellemzőit az 5. táblázat foglalja össze.

5. táblázat

A különböző forgatókönyvek paraméterei

Feltételek	Formula	forgatókönyv		
		A	B	C
Megtérülési idő (év)		60	40	20
Késleltetés a hasznok jelentkezésében (év)	(7)		3	
Létszámnövekedés	(8)	3. évtől kezdve minden évben 1158 fővel nő		
Létszámcsökkenés (fő)	(9)	a 42. évtől minden évben 1158 fővel csökken	-	-

Forrás: saját szerkesztés.

A fejlesztésre fordítható költségek meghatározása

Arra a kérdésre kerestük a választ, hogy mekkora költségek esetén térül meg a beruházás, milyen kiadási szint mellett lesz még a projekt nettó jelenértéke nemnegatív. Feltételes szélsőérték számításaként írtuk fel a problémát, ahol a feltételt a (10) egyenlet írja le:

$$\sum_{t=0}^T \frac{C_t}{(1+r_{STP})^t} \leq \sum_{t=0}^T \frac{B_t}{(1+r_{STP})^t}, \tag{10}$$

ahol

C_t : a t -edik évi költség,

B : a projekt t -edik időszaki társadalmi haszna,

r_{STP} : társadalmi diszkontráta,

a célfüggvény pedig:

$$C_0 \rightarrow \max. \quad (11)$$

C_t pályája [(12) összefüggés] hasonlóságot mutat az egy főre jutó haszonnal. Mivel a fejlesztő projekt erőforrásigénye elsősorban a munkaerő, ezért a költségek növekedési ütemét itt is jól írja le hosszú távon a reálkeresetek növekedési üteme (y), viszont nem tartalmaz késleltetést, hiszen az első évtől jelentkeznek a költségek.

$$C_t = C_{t-1}(1+y). \quad (12)$$

A modellben tehát azt a C_0 -t kerestük különböző T -értékek mellett, ahol a (10) egyenlet egyenlőségre teljesül, azaz mi lenne az a maximális induló költségszint, amely mellett még megéri megvalósítani a projektet.

A modell összefoglalóját mutatja a 6. táblázat az A (60 év megtérülési idejű) forgatókönyvre. A B forgatókönyv (40 év megtérülési idő), illetve a C forgatókönyv (20 év megtérülési idő) ugyanennek a táblázatnak az első 40, illetve 20 sorából kiolvashatók.

6. táblázat

A modell időbeli pályája az A forgatókönyvre

t	b_t	n_t	$B_t = b_t n_t$	C_t
0.	b_0	0	0	C_0
1.	$b_0(1+y)$	0	0	$C_0(1+y)$
2.	$b_0(1+y)^2$	0	0	$C_0(1+y)^2$
3.	$b_0(1+y)^3$	k	$b_0(1+y)^3 k$	$C_0(1+y)^3$
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮
t .	$b_0(1+y)^t$	$(t-2)k$	$b_0(1+y)^t (t-2)k$	$C_0(1+y)^t$
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮
42.	$b_0(1+y)^{42}$	$40k$	$b_0(1+y)^{42} 40k$	$C_0(1+y)^{42}$
43.	$b_0(1+y)^{43}$	$40k$	$b_0(1+y)^{43} 40k$	$C_0(1+y)^{43}$
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮

Forrás: saját szerkesztés.

Eredmények

A modellt lefuttattuk mindkét társadalmi időpreferencia-ráta becslése mellett mindhárom időtávra. A paramétereket úgy állítottuk be, mintha 2025-ben indulna a fejlesztési projekt, így a 3. táblázat alapján b_0 értékének az 1 937 033 forint értéket választottunk.

A 4. ábra szemlélteti az A forgatókönyv 60 éves megtérülési idejére a hasznok és a költségek alakulását, utóbbiakat a Stern- és a Scott-féle rugalmassági becslésekkel is. Mivel a Scott-féle becslésből alacsonyabb társadalmi diszkontráta (1,863 százalék) adódik, ha ezzel számolunk, magasabb költségszint mellett is megtérül a projekt,

viszont a folyó időszaki haszon csak 29 év után haladja meg a költséget. A Stern-féle becsléssel csak alacsonyabb költség szint mellett térül meg a projekt, de már 20 év után pozitívba fordul az adott időszaki egyenleg.

4. ábra

A 60 év megtérülési idejű projekt adott évi hasznai és költségei reálértéken (milliárd forint)

Milliárd forint

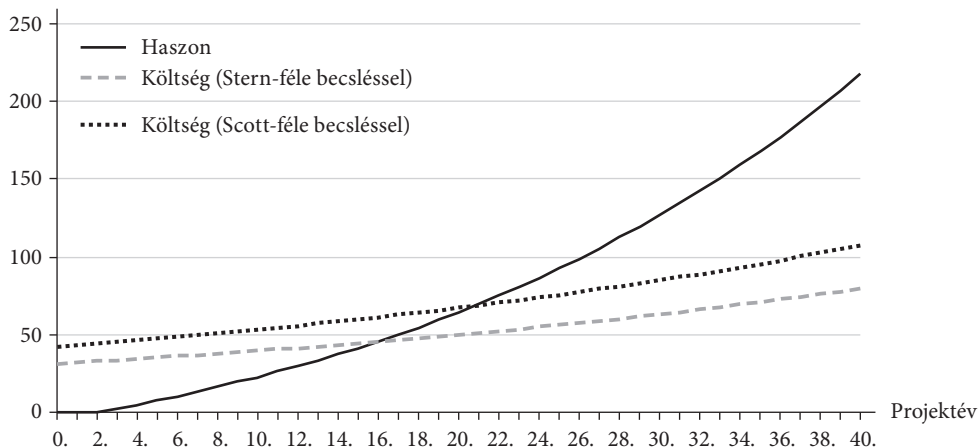
Forrás: saját számítások alapján.

Az 5. ábra szemlélteti a B forgatókönyv 40 éves megtérülési idejére a hasznok és a költségek alakulását. A Scott-féle becslésből 21, a Stern-esetben 16 év után haladja meg a folyó időszaki haszon a költséget.

5. ábra

A 40 év megtérülési idejű projekt adott évi hasznai és költségei reálértéken (milliárd forint)

Milliárd forint

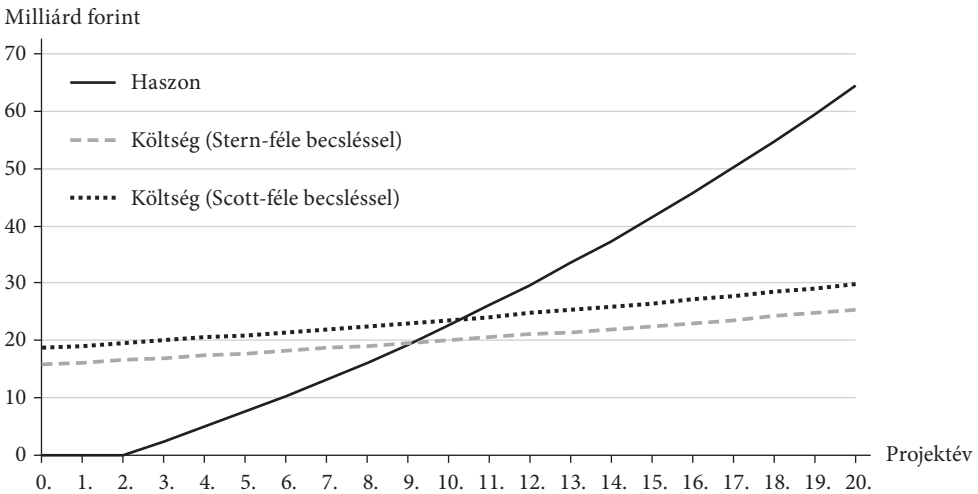

Forrás: saját számítások alapján.

A 6. ábra szemlélteti a C forgatókönyv 20 éves megtérülési idejére a hasznok és a költségek alakulását. A Scott-féle becslésből 10,5, a Stern-féle esetben a 9. év után haladja meg a folyó időszaki haszon a költséget.

6. ábra

A 20 év megtérülési idejű projekt adott évi hasznai és költségei reálértéken (milliárd forint)

Forrás: saját számítások.

Minél rövidebb megtérülési időt szabunk, annál hamarabb lett érzékelhető a beruházás hasznosulása, abban az értelemben, hogy pozitívba fordult az adott évi hasznok és költségek egyenlege. Ugyanakkor a rövidebb megtérülési idő alacsonyabb költséget is megenged a projektnek. Ezeket foglalja össze a 7. táblázat. Jól látszik, hogy az eredményeket nagymértékben befolyásolja az, hogy mennyire vagyunk türelmesek. A legrosszabb esetben, azaz ha csak 20 évig vesszük figyelembe a hasznokat, és a magasabb diszkontrátával számolunk, éves szinten maximum 15,9 milliárd forintot költhetünk a rendszer fejlesztésére. A legoptimistább becslés alapján, azaz ha 60 év megtérülési idővel és alacsonyabb diszkontrátával számolunk, közel négyszeresét, majdnem 60 milliárd forintot áldozhatunk rá.

7. táblázat

A különböző megtérülési idők és rugalmassági becslések mellett megengedhető legmagasabb induló költségek a projektben (forint)

Társadalmidiszkontráta-értékek	Megengedhető legmagasabb induló költségek (forint)		
	20	40	60
Megtérülési idő (év)			
r (Stern) = 5,558 százalék	15 858 976 827	31 262 589 472	40 246 998 209
r (Scott) = 1,863 százalék	18 653 036 921	42 071 047 218	59 262 974 462

Forrás: saját számítások alapján.

Az eredmények értékelése

Az eredmények értékeléséhez érdemes megnézni, hogy a meghatározott éves induló költségek mit jelentenek egy főre lebontva. Ha a 8. táblázat adatait leosztjuk az elmúlt 10 év átlagos ellátotti létszámával (a 4. táblázat adataival számolva ez 20 838 fő), akkor megkapjuk, hogy egy érintettre legfeljebb mekkora költséget enged meg a projekt a különböző forгатókönyvek esetén (8. táblázat).

8. táblázat

A különböző megtérülési idők és rugalmassági becslések mellett megengedhető legmagasabb egy ellátottra jutó induló költségek a projektben (forint/fő)

Társadalmidiszkontráta-értékek	Megengedhető legmagasabb egy ellátottra jutó induló költségek (forint/fő)		
Megtérülési idő (év)	20	40	60
r (Stern) = 5,558 százalék	761 068	1 500 283	1 931 442
r (Scott) = 1,863 százalék	895 154	2 018 977	2 844 013

Forrás: saját számítások alapján.

A megtérülési időtől és a választott diszkontrátától függően az egy ellátottra jutó fejlesztési költség tehát 761 ezer forinttól 2,8 millió forintig terjedhet.

Következtetések és összefoglalás

A kapott eredmények kontextusba helyezéséhez megnéztünk több számítást az elmúlt évekből a gyermeknevelés költségeinek becslésére (*Bankmonitor* [2017], *Hegyes-Szabó* [2021], *Megtakarítás Gyerekeknek* [é. n.], *Pénzcentrum* [2017]), amelyek szerint 20 és 35 millió forint közötti összeget jelent egy háztartás számára a gyermek 18 éves koráig. Ebbe beletartoznak a pelenkától az egészségügyi költségeken és étkezésen kívül a játékok, ruhák, sőt alternatív költségként a szülő kieső munkajövedelme, a közlekedési bérlet, a zsebpénz, a gyermekbútor, a mobiltelefon, egyéb műszaki eszközök, az iskola és a különórák költsége is. Ha ezekre mint viszonyítási pontra tekintünk, a legpesszimistább becslés szerinti évi 761 ezer forintnak is elégnek kell lennie a fejlesztési költségekre, hiszen a modellünkben a projektet a jelenlegi rendszert kiegészítő fejlesztő szolgáltatásként értelmeztük, így nem kell fedeznie az alapvető ellátást, mint például lakhatás és étkezés, csak a minőségibb ellátást (pszichológus, fejlesztőpedagógusok stb.).

*

Tanulmányunkban bemutattuk a gyermekvédelemben való érintettségnek az egyénre, a társadalomra és a gazdaságra való számos hatását. A modellünkben megállapított társadalmi haszon ehhez képest jelentős mértékben alulbecsüli a valóságot. A projekt hasznai közt kizárólag a magasabb iskolai végzettségből eredő társadalmi

hasznokat számszerűsítettük, adatok hiányában nem tudtunk foglalkozni a függőségek, a hajléktalanság, a prostitúció, a feketemunka, valamint a bűnelkövetés előfordulásának nagyobb valószínűségével. Ezenkívül nem tudtuk bevonni az érintettek körébe azokat, akik nem kerültek gyermekotthonba vagy nevelőszülőhöz, de más módon már beavatkozást igényelt a helyzetük. Nem vettük figyelembe az elemzésben azt sem, hogy azok az érintettek, akiket ki lehetne emelni nehéz helyzetükből, később nem járulnának hozzá e réteg újratermeléséhez.

A tanulmány arra világít rá, hogy a gyermekvédelemben érintettekkel foglalkozni nemcsak erkölcsi kötelesség, hanem gazdasági érdek is. Jelenleg a rendszer általános jellemzője a korlátozott emberi és anyagi erőforrás. Gondot jelent a szakemberek hiánya és fluktuációja, társadalmi és gazdasági megbecsülésük elégtelensége. Az ellátottak gondozásában részt vevő megfelelő szakemberek megtartása, illetve létszámuk növelése anyagi elismerésük nélkül lehetetlen. Elemzésünkben arra mutattunk rá, hogy a társadalmi hasznok egy részével számolva is már megtérülne ez a beruházás.

A pozitív eredmények legnagyobb korlátja, amiről eddig nem beszéltünk, hogy mindehhez politikai szándék is kell, hiszen egy ilyen projekt csak több kormányzati ciklus múlva érné el a hatását. A tanulmánnyal szeretnénk olyan társadalmi hatást elérni, hogy több közgazdasági elemzés szülessen a témában.

Hivatkozások

- ACEMOGLU, D.–GALLEGRO, F. A.–ROBINSON, J. A. [2014]: Institutions, human capital and development. *Annual Review of Economics*, Vol. 6. 875–912. o. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-080213-041119>.
- AGIOMIRGIANAKIS, G.–ASTERIOU, D.–MONASTIRIOTIS, V. [2002]: Human capital and economic growth revisited. A dynamic panel data study. *International Advances in Economic Research*, Vol. 8. 177–187. o. <https://doi.org/10.1007/BF02297955>.
- ARNOLD PETRA–PÉTERFI ANNA [2023]: Alkoholbetegek az ellátórendszerben. Megjelent: *Elekes Zsuzsanna* (szerk.): *Alkoholhelyzet Magyarországon. Tények, adatok, elemzések*. Budapest, 93–134. o. <https://doi.org/10.56037/978-963-414-934-7>.
- BALÁZSI LÁSZLÓ–DÖMÖTÖR ERIKA–MÁTYÁS LÁSZLÓ [2016]: Emberi tényező a gazdaságban. *Közgazdasági Szemle*, 65. évf. 4. sz. 407–430. o. <http://dx.doi.org/10.18414/KSZ.2016.4.407>.
- BÁLINT LAJOS–NÉMETH LÁSZLÓ [2018]: Az alkoholos halandóság szerepe a várható élettartam iskolai végzettség szerinti egyenlőtlenségében. *Magyar Tudomány*, 179. évf. 11. sz. 1666–1679. o. <https://doi.org/10.1556/2065.179.2018.11.8>.
- BANKMONITOR [2017]: Nem tévedés, akár 35 millió forintba is kerülhet a gyermeknevelés! *Bankmonitor*, március 8. <https://bankmonitor.hu/mediatar/cikk/nem-tevedes-akar-35-millio-forintba-is-kerulhet-a-gyermekneveles/>.
- BENACH, J.–CARLES, M. [2007]: Employment Conditions and Health Inequalities. Final Report to the WHO Commission on Social Determinants of Health (CSDH). <http://www.si-whp.eu/resources/employment-conditions-and-health-inequalities.pdf>.
- BOARDMAN, A. E.–GREENBERG, G. H.–Vining, A. R.–WEIMER, D. L. [2018]: *Cost-Benefit Analysis*. Fifth edit. Cambridge University Press, Cambridge, <https://doi.org/10.1017/9781108235594>.

- COURTNEY, M. E. [1998]: The Costs of Child Protection in the Context of Welfare Reform. *The Future of Children*, Vol. 8. No. 1. 88–103. o. <https://doi.org/10.2307/1602630>.
- CZIBERE IBOLYA–FREISINGER BALÁZS–GYARMATI ANDREA–PAPHÁZI TIBOR–RÁCZ ANDREA–SZOMBATHELYI SZILVIA [2015]: A gyermekjóléti szolgálatok feladatellátásának értékelő elemzése országos szinten. Rubeus Egyesület, Budapest, <http://rubeus.hu/wp-content/uploads/2015/07/a-gyermekjoleti-szolgálatok-feladatellátásának-értékelő-elemzése-országos-szinten.pdf>.
- DARVAS ÁGNES [2018]: Komplex programok, szolgáltatások, szakmai munka és képzési, továbbképzési szükségletek. Megjelent: Szülői kompetenciafejlesztést célzó modell-programok a gyermekjóléti szolgáltatások tárházában. Rubeus Egyesület, Budapest, 54–70. o. http://rubeus.hu/wp-content/uploads/2018/10/szuloi_kompetenciafejlesztés_rubeus_20180919.pdf.
- FADGYAS-FREYLER PETRA [2017]: A hajléktalan emberek általános jellemzői és egészségi állapotuk egy adminisztratív adatbázis alapján. *Esély*, 28. évf. 3. sz. 102–122. o.
- FARKAS ZSOMBOR [2015]: Tényleg minden rendben? A gyerekes családok jövedelmi helyzetének, szegénységének és kirekesztettségének néhány jellemzője. *Esély*, 27. évf. 4. sz. 20–41. o.
- FEHÉR BORÓKA–KOVÁCS IVETTE [2018]: Különbségek és hasonlóságok. *Esély*, 29. évf. 6. sz. 75–106. o.
- FEHÉRVÁRI ANIKÓ [2018]: Méltányosságot támogató oktatási programok értékelése. Az Arany János Program esete. *Educatio*, 27. évf. 2. sz. 265–277. o. <https://doi.org/10.1556/2063.27.2018.2.8>.
- FOSTER, E. M.–HOLDEN, E. W. [2004]: Benefit-cost analysis in the evaluation of child welfare programs. *Focus*, Vol. 23. No. 1. 44–49. o. <https://www.irp.wisc.edu/publications/focus/pdfs/foc231g.pdf>.
- GROOM, B.–MADDISON PR, D. [2019]: New Estimates of the Elasticity of Marginal Utility for the UK. *Environmental and Resource Economics*, Vol. 72. 1155–1182. o. <https://doi.org/10.1007/s10640-018-0242-z>.
- GYARMATI ANDREA–CZIBERE IBOLYA–RÁCZ ANDREA [2018]: Gyermekvédelmi és szociális szakellátásban elhelyezett fogyatékkal élő vagy más okból speciális támogatást igénylő 0–6 éves gyermekek ellátási sajátosságai. *Esély*, 29. évf. 5. sz. 76–95. o.
- GYÓRI PÉTER [2019]: A hajléktalanvilág peremén. *Esély*, 30. évf. 2. sz. 54–88. o.
- GYÓRI PÉTER [2021]: Így kallódunk el szépen egymás után. *Esély*, 32. évf. 1. sz. 92–111. o. <https://doi.org/10.48007/esely.2021.1.6>.
- HAJDU TAMÁS–KERTESI GÁBOR–KÉZDI GÁBOR [2022]: Idő és pénz a gyermeknevelésben Magyarországon, 1993–2010. *Közgazdasági Szemle*, 69. évf. 11. sz. 1255–1297. o. <https://doi.org/10.18414/Ksz.2022.11.1255>.
- HAJDU TAMÁS–KERTESI GÁBOR–FADGYAS-FREYLER PETRA [2023]: Társadalmi különbségek a magyarországi gyerekek fogainak állapotában és egészség-magatartásában. *Közgazdasági Szemle*, 70. évf. 5. sz. 453–516. o. <https://doi.org/10.18414/Ksz.2023.5.453>.
- HEALY, K. [1998]: Participation and Child Protection: The Importance of Context. *The British Journal of Social Work*, Vol. 28. No. 6. 897–914. o. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjsw.a011407>.
- HEGYES-SZABÓ ILONA [2021]: A gyermeknevelés költségei. <https://hszibiztositas.hu/2021/01/18/a-gyermeknevelés-költségei/>.
- HMD [2024a]: Mortality, Hungary, Population size (1-year). Human Mortality Database, <https://www.mortality.org/File/GetDocument/hmd.v6/HUN/STATS/Population5.txt>.

- HMD [2024b]: Mortality, Hungary, Death rates (period 5x1). Human Mortality Database, https://www.mortality.org/File/GetDocument/hmd.v6/HUN/STATS/Mx_5x1.txt.
- HOMOKI ANDREA–CZINDERI KRISTÓF [2015]: A gyermekvédelmi szempontú rezilienciakutató eredményei Magyarország két régiójának LHH térségében. *Esély*, 26. évf. 6. sz. 61–81. o.
- HORVÁTH GERGELY CSABA [2008]: A kábítószer-probléma kezelésére vonatkozó közkiadások. Nemzeti Drog Fókuszpont–Magyar Országgyűlés Kábítószerügyi Eseti Bizottsága, http://drogfokuszpont.hu/wp-content/uploads/kokk_eseti_080416.pdf.
- JOHNER, R.–DURST, D. [2017]: Constructing Family from a Social Work Perspective in Child Welfare: A Juggling Act at Best. *Journal of Comparative Social Work*, Vol. 12. No. 1. 4–37. o. <https://doi.org/10.31265/jcsw.v12i1.145>.
- KALÓ ZSUZSA–HEGEDŰS JUDIT–BIHARI ZSÓFIA–SZÉCSI JUDIT [2019]: A gyermekvédelmi szakellátásba kerülő lányok szerhasználati tapasztalatai és kezelésbe kerülésük jellemzői egy kvalitatív kutatás tükrében. *Esély*, 30. évf. 1. sz. 67–90. o.
- KERTESI GÁBOR–KÉZDI GÁBOR [2012]: Az óvodáztatási támogatásról. Egy feltételekhez kötött készpénz-támogatási program értékelése. *Közgazdasági Szemle*, 59. évf. 10. sz. 1045–1085. o.
- KONCZ KATALIN [2019]: A gyermekvállalás társadalmi, gazdasági háttere. *Magyar Tudomány*, 180. évf. 8. sz. 1213–1221. o. <https://doi.org/10.1556/2065.180.2019.8.11>.
- KÓRÓDI MIKLÓS [2012]: A leghátrányosabb helyzetű kistérségek felzárkóztatása. Megjelent: *Csongor Anna–Sziklai István* (szerk.): Fejlesztéspolitika, stratégiai programalkotás a szociálpolitikában. ELTE TÁTK, Budapest, 253–405. o. <https://core.ac.uk/download/pdf/322824298.pdf#page=253>.
- KOVÁCS ESZTER–NAGY BENCE–SINKOVITS BALÁZS (szerk.) [2010]: A társadalmi diszkontráta meghatározása Magyarországon a Ramsey-formula alkalmazásával. *Diszkontráta Munkacsoport*, https://www.healthware.hu/application/files/5616/3732/1684/SDR_becslese_modszertan_2010.pdf.
- KOVÁCS KATALIN [2009]: Munkapiac, munkakörülmények és egészség. *Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézet Kutatási Jelentései*, 87. sz. <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/kutatasijelentesek/issue/view/145>.
- KOZMA JUDIT–PRÓKAI ORSOLYA [é. n.]: Nemzetközi szöveggyűjtemény a gyermekvédelmi szakellátás tanulmányozásához. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, <http://szociologiaszak.uni-miskolc.hu/segedanyagok/GYAT.pdf>.
- KRÉMER BALÁZS–BÓI KRISZTINA–KURUCZ ERIKA–MÓD PÉTER–NAGY ZITA ÉVA–OTTUCSÁK MELINDA A.–PÁL ZSOLT [2011]: Társadalmpolitikai beavatkozások hatásvizsgálatainak elméleti lehetőségei és gyakorlati módszerei. <http://www.ncsszi.hu/files/1907.file>.
- KSH [2012]: Állami gondoskodástól a mai gyermekvédelemig. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/allamigondoskodas.pdf>.
- KSH [2016]: Gyermekesély – A gyermekvédelmi jelzőrendszer működése. Statisztikai Tükör, február 6. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/gyermekevedelem14.pdf>.
- KSH [2023a]: A teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete a legmagasabb iskolai végzettség szerint. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0057.html.
- KSH [2023b]: A 15 éves és idősebb népesség befejezett iskolai végzettsége vármegyénként, településtípusonként. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- KSH [2024a]: Nevelőszülő. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0019.html.
- KSH [2024b]: A gyermekvédelmi szakellátásban részesülő fiatalok, fő. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0016.html.

- KSH [2024c]: A nyilvántartott, védelembe vett kiskorúak, december 31. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0059.html.
- KSH [2024d]: A háztartási szektor bruttó jövedelme és a jövedelmek felhasználása (folyó áron, milliárd forint). Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, https://www.ksh.hu/stadat_files/gdp/hu/gdp0033.html.
- KSH [2024e]: Reálkeresetek alakulása. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0070.html.
- KSH [2024f]: A fogyasztóiár-index fogyasztási főcsoportok szerint és a nyugdíjas fogyasztóiár-index (előző év = 100,0%). Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, https://www.ksh.hu/stadat_files/ara/hu/ara0002.html.
- KSH [2024g]: A népesség, népmozgalom főbb mutatói. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0001.html.
- KUNCZ IZABELLA–NÉMETH PETRA–SZABÓ-BAKOS ESZTER [2023]: A harmincévesnél fiatalabb anyák szja-kedvezményének várható demográfiai és makrogazdasági hatásai. *Közgazdasági Szemle*, 70. évf. 11. sz. 1213–1229. o. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2023.11.1213>.
- KUTROVÁTZ KITTI–GELENCSÉR ANNA [2023]: Alkoholhal kapcsolatos bűnügyi adatok. Megjelent: *Elekes Zsuzsanna* (szerk.): *Alkoholhelyzet Magyarországon. Tények, adatok, elemzések*. Budapest, 139–163. o. <https://doi.org/10.56037/978-963-414-934-7>.
- MEGTAKARÍTÁS GYEREKEKNEK [é. n.]: Mennyibe kerül a felnevelés. Megtakarítás Gyerekeknek. Life Plusz Biztosításközvetítő és Szolgáltató Kft., <https://megtakaritasgyerekeknek.hu/gyermekneveles-koltsegei/>.
- MENICH NÓRA [2022]: A gyerekkori fogyatékoság és a szegénység összefüggései Európában. *Esély*, 33. évf. 1. sz. 88–105. o. <https://doi.org/10.48007/esely.2022.1.5>.
- MIHÁLYI PÉTER [2019]: A gyermekvállalás határhasznai és határköltégei mikro-, mezo- és makroszinten. *Demográfia*, 62. évf. 4. sz. 311–345. o. <https://doi.org/10.21543/Dem.62.4.1>.
- MUNRO, E. [2008]: *The Social Context*. Megjelent: *Effective Child Protection*. SAGE, London, 28–46. o.
- PACKARD, T.–DELGADO, M.–FELLMETH, R.–MCCREADY, K. [2008]: A cost–benefit analysis of transitional services for emancipating foster youth. *Children and Youth Services Review*, Vol. 30. No. 11. 1267–1278. o. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2008.03.011>.
- PÁLINKÓ ÉVA–SZABÓ MÁRTA [2012]: Társadalmi diszkontráta alkalmazása a közösségi projekteken. *Pénzügyi Szemle*, 57. évf. 2. sz. 198–212. o.
- PÉNZCENTRUM [2017]: Gratulálók, apuka! 40 ezer már mehet is a borítékba. Pénzcentrum, február 12. <https://www.penzcentrum.hu/otthon/20170212/gratulalok-apuka-40-ezer-mar-mehet-is-a-boritekba-1053574#>.
- PETERS, C.–DWORSKY, A.–COURTNEY, M. E.–POLLACK, H. [2009]: The Benefits and Costs of Extending Foster Care to Age 21. *Extending Foster Care to Age 21: Weighing the Costs to Government against the Benefits to Youth*. Chapin Hall at the University of Chicago, Chicago, https://www.researchgate.net/publication/237520954_Extending_Foster_Care_to_Age_21_Weighing_the_Costs_to_Government_against_the_Benefits_to_Youth.
- RÁCZ ANDREA [2014]: Az előítéletes gondolkodás megjelenése a gyermekvédelemben. *Esély*, 25. évf. 3. sz. 24–47. o.
- RÁKÓ ERZSÉBET [2014a]: A szocializáció jelentősége, a gyermekvédelmi intézmény mint szocializációs színtér. Megjelent: *Gyermekvédelmi intézményekben elhelyezett gyerekek életkörülményei*. Belvedere, Szeged, 11–23. o. http://real.mtak.hu/79822/1/kiadoi_honlaprol___Rako_Erzsebet___Gyermekvedelmi_intezetekben_elhelyezett_gyermek_letkorulmenyei_u.pdf.

- RÁKÓ ERZSÉBET [2014b]: Intézményben élő gyerekek empirikus kutatások tükrében. Megjelent: Gyermekvédelmi intézményekben elhelyezett gyerekek életkörülményei. Belvedere, Szeged, 77–97. o. https://real.mtak.hu/79822/1/kiadoi_honlaprol___Rako_Erzsebet___Gyermekvedelmi_intezetekben_elhelyezett_gyermekek_letkorulmenyei_u.pdf.
- RÁKOSSY ZSUZSA–SZEITL BLANKA [2018]: A hajléktalan emberek egészsége. Demográfia, 61. évf. 1. sz. 29–52. o. <https://doi.org/10.21543/dem.61.1.2>.
- SIK DOROTTYA [2020]: Prevenációs szemlélet a magyar gyermekvédelemben. Esély, 31. évf. 3. sz. 94–111. o.
- SOMOGYVÁRI MÁRTA [2018]: Az intertemporális diszkontálás és a társadalmi diszkontráta etikai vonatkozásai. Hitelintézeti Szemle, 17. évf. 3. sz. 109–132. o. <http://doi.org/10.25201/HSZ.17.3.109132>.
- STIGLITZ, J. E.–ROSENGARD, J. K. [2015]: Economics of The Public Sector. W. W. Norton & Company, 4. kiadás.
- SZENNAI DÓRA [2021]: A gyermekotthonban nevelkedő fiatalok oktatási részvétele és jövőképe. Gattyán Alapítvány, https://gattyanalapitvany.hu/wp-content/uploads/2021/09/A_gyermekotthonban_nevelkedok_oktatasi_vizsgalata_SZD_20210630.pdf.
- VASKÖVI ÁGNES–JÁSZFI EVELIN [2023]: Az időskori szegénység és az öngondoskodás összefüggései Európában. Közgazdasági Szemle, 70. évf. 7–8. sz. 898–923. o. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2023.7-8.898>.
- VÖRÖS TÜNDE [2017]: Költség–haszon elemzési keretrendszer sportberuházások társadalmi-gazdasági értékeléséhez. Közgazdasági Szemle, 64. évf. 4. sz. 394–420. o. <http://dx.doi.org/10.18414/Ksz.2017.4.394>.
- VÖRÖS TÜNDE [2018]: Módszertani kihívások a költség–haszon elemzésben. Pénzügyi Szemle, 63. évf. 3. sz. 411–432. o.
- WESSELS, M. G. [2015]: Bottom-up approaches to strengthening child protection systems: Placing children, families, and communities at the center. Child Abuse & Neglect, Vol. 43. 8–21. o. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.04.006>.